

Valsts izglītības satura centrs

Vaļņu iela 2, Rīga, LV - 1050, tālr. 67216500, fakss 67223801, e-pasts visc@visc.gov.lv, www.visc.gov.lv

2024. gada 9. aprīlī

Latviešu valodas un literatūras valsts 50. olimpiādes 3. posma (valsts) uzdevumi 8.–9. klašu grupai

Šifrs

Labdien, jaunieši, 50. latviešu valodas un literatūras olimpiādē!

Olimpiāde veidota no divām daļām:

1. daļā – jautājumi par kultūru, literatūru un valodu;
2. daļā – tekstveide – jaunrades darbs (pasaka) .

Pirms veic uzdevumus, rūpīgi iepazīsties ar uzdevumu nosacījumiem! Atbildēs, kurās jāieraksta teksts, ievēro pareizrakstību! Atbildēs, kur tas nepieciešams, raksti autora vai citas personības pilnu vārdu un uzvārdu!

Vēlam veiksmi un radošus panākumus!

1. DAĻA (45 punkti)

2023. gada kultūras aktualitātes Latvijā (4 punkti)

1. Lai iemūžinātu dzejnieka Imanta Ziedoņa radošo garu monētu mākslā, Latvijas Banka laida klajā dzejniekam veltītu sudraba kolekcijas monētu „_____”.

2. Izdevniecība „Neputns” 2023. gadā laida klajā neparastu izdevumu – Viļa Daudziņa zīmējumu grāmatu „Pirmie latviešu dziedāšanas svētki bildēs”. Kā tika veidoti grāmatas zīmējumi?

Atbilde: _____

3. Dziesmu svētku tematika izskanēja 6 režisoru – Mārtiņa Grauda, Martas Elīnas Martinsones, Edgara Kaupera, Aika Karapetjana, Papa Chi, Oskara Rupenheita – īsfilmās, kuras veidoja seriālu „_____”.

4. Gaidot dzejnieka _____ 156. dzimšanas dienu, viņa mājvietā „Kalāčos” autoru grupa „Tekstūra” literatūras mīļus iepazīstinājusi ar novatorisku mākslas darbu – „Dzejas detektīviem”.

Latviešu valodas jautājumi (22 punkti)

5. Cik tekstā ir darbības vārdu? Atbildē norādi ciparu! (1 punkts)

Dzīve Ulubelē ritēja ierasto gaitu – Brīnumbeķeris cepa, ēdēji ēda, ikdienišķā laimība klusi piepildīja kā vienus, tā otrs. Ne jau vienmēr vajadzēja par varas makti tiekties pēc satricinošiem, brīnumainiem notikumiem.

(„Brīnumbeķeris”)

Atbilde: _____

6. Uzraksti sinonīmu vārdam *makts* vienskaitļa nominatīvā! (1 punkts)

Dzīve Ulubelē ritēja ierasto gaitu – Brīnumbeķeris cepa, ēdēji ēda, ikdienišķā laimība klusi piepildīja kā vienus, tā otrs. Ne jau vienmēr vajadzēja par varas makti tiekties pēc satricinošiem, brīnumainiem notikumiem.

(„Brīnumbeķeris”)

makts	

7. Izskaidro numurēto pieturzīmju lietojumu! (4 punkti)

Vecajā, tumšajā skolā daudzkārt nopūtos, mierinādams sevi ar sakāmu vārdu: „Labs nāk ar gaidīšanu.” Es pie sevis jutu neizteicamu prieku par šo jauno un gaišo skolas namu, kurš ir spoža saulīte, kas Ulubeli atspīdējusi. Saulīte ir tā lielākā pasaules apgaismotāja,¹ turpretī skola ir tā lielāka sirds apgaismotāja. Saule apgaismo cilvēka ārpusi, bet skola –² iekšpusi. Pateicamies,³ šo dārgu sirds un prāta spožumu uzņemdami.

Vispēdīgi,⁴ mīļie vecāki, tēvi un mātes, bērnus skolā raidīdami, līdz ar maizes kulīti dodiet labu padomu līdzī apgūt arī gara gaismu!

(„Elkšņu Skolmeistars”)

Pieturzīmes numurs	Skaidrojums
1.	
2.	
3.	
4.	

8. Nosaki teikumā katra pasvītrotā vārda vārdšķiru! (4 punkti)

Vecajā, tumšajā skolā daudzkārt nopūtos, mierinādams sevi ar sakāmu vārdu: „Labs nāk ar gaidīšanu.” Es pie sevis jutu **neizteicamu** prieku par šo jauno un gaišo skolas namu, kurš ir spoža saulīte, kas Ulubeli atspīdējusi. Saulīte ir tā lielākā pasaules apgaismotāja, turpretī skola ir tā lielāka sirds apgaismotāja. Saule apgaismo cilvēka **ārpusi**, bet skola – iekšpusi. Pateicamies, šo dārgu sirds un prāta spožumu uzņemdami. **Vispēdīgi**, mīļie vecāki, tēvi un mātes, bērnus skolā raidīdami, līdz ar maizes kulīti dodiet labu padomu līdzī apgūt **arī** gara gaismu!

(„Elkšņu Skolmeistars”)

Vārds teikumā	Vārdšķira
<i>neizteicamu</i>	
<i>ārpusi</i>	
<i>vispēdīgi</i>	
<i>arī</i>	

9. Iesaisti vārdformu *gara* paša sacerētos vienkāršos paplašinātos teikumos, lai pierādītu, ka tā ir homoforma! Ieraksti vārdšķiras nosaukumu tam paredzētajā ailē! (2 punkti)

Vecajā, tumšajā skolā daudzkārt nopūtos, mierinādams sevi ar sakāmu vārdu: „Labs nāk ar gaidīšanu.” Es pie sevis jutu neizteicamu prieku par šo jauno un gaišo skolas namu, kurš ir spoža saulīte, kas Ulubeli atspīdējusi. Saulīte ir tā lielākā pasaules apgaismotāja, turpretī skola ir tā lielāka sirds apgaismotāja. Saule apgaismo cilvēka ārpusi, bet skola – iekšpusi. Pateicamies, šo dārgu sirds un prāta spožumu uzņemdami. Vispēdīgi, mīļie vecāki, tēvi un mātes, bērnus skolā raidīdami, līdz ar maizes kulīti dodiet labu padomu līdzī apgūt arī **gara** gaismu!

(„Elkšņu Skolmeistars”)

Vārdforma	Vienkāršs paplašināts teikums	Vārdšķira
<i>gara</i>		
<i>gara</i>		

10. Izskaidro doto sakāmvārdu saliktā pakārtotā teikumā! (3 punkti)

Sakāmvārds	Sakāmvārda skaidrojums
<i>Kāds darbs, tāda alga.</i>	

11. Piedāvā divu citu vārdšķiru vārdus ar tādu pašu sakni! (2 punkti)

Lietvārds	Īpašības vārds	Darbības vārds
<i>ūdens</i>		

12. Izraksti no teksta nosacījumam atbilstošu piemēru tabulā! (4 punkti)

Tā bija gadījies kādai Ulubeles sieviņai, kura bijusi savās bēdās nogrimusi. Tāda arī gājusi pa mežu, un tas bijis no sēnēm kā izslaucīts. Tas sieviņas bēdas vēl dziļākas darījis. Viņa prātā jau redzējusi nāburgu žēlīgos skatus, uz tukšo kurvi mestus. Tā nu sieviņa atsēdusies uz celma un sākusi savas bēdu domas vētīt. Kam gan lai viņa vairs dzīvo šai pasaulē, ja visi pie Dieviņa aizgājuši? Par mironiem vien tikai domājusi. Un, kā cēlusies no celma, kā spērusi soli meža sūnainajā ielokā, tā acīm pavēries vesels mironģaileņu lauks. Un, lai arī tautā tā sauktas, tās bijušas gardas un, kas pats svarīgākais, burvju spēka sēnes. Skumjais, tās ieēdis, tapis priecīgs, nemīlētais – mīlēts, slimais – vesels.

(„Raganbekas”)

Nosacījums	Piemērs
Īpašības vārds vispārākajā pakāpē	
Salīdzinājums	
Deminutīvs	
Dīvdabja teiciens	

13. Saliec pieturzīmes! (1 punkts)

Grāmatu Ulubeles pasakas rakstniece Nora Ikstena veltījusi Ikšķilei savai dzimtajai pilsētai un pasaku tēli ainavas un notikumi atnākuši no turienes taču vārds Ulubele ir pazīstams arī plašākā nozīmē jo tas piešķirts gan Latvijas dabas takām gan dzīvnieku patversmei ar to apzīmē bērņības zemes un sirdsmājas un droši vien palūkojoties apkārt katram no mums atrastos pasaka par savu Ulubeli.

Šifrs

Jautājumi par Noras Ikstenas pasakām „Ulubeles pasakas” un „Pasakas ar beigām” (19 punkti)

14. Izlasi pasakas fragmentu! (2 punkti)

Skrīverim klusums šķita tāds, ka ausīs dur. Līdz pēkšņi viņš pavisam blakus izdzirdēja sīku, smalku balstiņu.

– Kopo tupu tepe daparipi? Vapai gripibibi zipivipis papabaparopt?

Skrīveris viegli satrūkās. Varbūt tas no švirlaka? Vai vienkārši kaut kas ausīs iežvingstējās.

– Šipinīpī dīpīķīpī zipivjupu napavapa. Šipinīpī dīpīķīpī zipivjupu napavapa, - atkal kāds ierunājās tepat blakus. Skrīveris satrūkās ne pa jokam. Visapkārt bija tumsa, neredzēja nevienu dzīvas un, Dievs pasarg, nevienu mirušas dvēseles. Un kas tā par valodu, kurā tā balstiņa runā?

– Kopo sēpēdipi kāpā sāpālsstapabs? Dūpūšapa papapēpēžospos?

Skrīveris saņēma dūšu un teica:

– Beidz māžoties. Ko tur tur pludurē? Nāc ārā, šmit, no kāpostiem.

– Epes tepev dopošupu šmipitupu. Tupulīpīt tupu vepellupu repedzēpēsipi, – balstiņa turpināja pludurēt.

(„Kaparāmura Skrīveris”)

14.1. Kas tā par valodu, kurā balstiņa runā? Atzīmē pareizo atbildi!

- rūķu valoda
- Šmita valoda
- pupiņvaloda
- svešvaloda

14.2. Palīdzi Skrīverim saprast teikto, pārraksti doto fragmentu latviešu literārajā valodā!

Kopo sēpēdipi kāpā sāpālsstapabs? Dūpūšapa papapēpēžospos?

---

15. Turpini teikumu, no piedāvātajiem pasaku nosaukumiem izvēloties atbilstošo! (3 punkti)

Pasakas: *Nāves salas Strēlnieks; Sudraba dārzs; Marijas Perča*

- Tautas teiku un pasaku mitoloģiskie sižeti izmantoti pasakā „_____”.
- Vēsturiskās atbalsis ieskanas pasakā „_____”.
- Reālu cilvēku dzīvesstāsts izmantots pasakā „_____”.

16. Nosaki katrā teksta piemērā pasvītrotu tēlainās izteiksmes līdzekli! (4 punkti)

Piemērs	Tēlainās izteiksmes līdzeklis
Jukums turēja savu grūto <u>likteni</u> mugurā <u>tikpat kā</u> slapjas malkas <u>nastu</u> .	
Pienāca diena, kad parūka bija gatava. Tā gan bija visai īpatnēja – daudzkrāsaina, te garākām, te īsākām šķipsnām, bet nevar noliegt, ka parūka atstāja <u>neizdzēšamu</u> iespaidu.	
Tagad sapnis bija beidzies, un Lībietis modās no miega savā <u>miglas</u> <u>putrā</u> .	
Ne tikai pagastu – <u>visu</u> plašo <u>pasauli</u> tie <u>varēja</u> <u>aizrunāt</u> .	

17. Izlasi Noras Ikstenas krājuma „Ulubeles pasakas” fragmentus! Nosauc katras pasakas galvenā tēla rakstura īpašību, vienā teikumā uzraksti pamatojumu! (10 punkti)

Kā tu mani mīli? – jaunava, pieglauzdamās jauneklīm, vaicājusi.

– Mīlu tevi kā zālīšu pļavu. Kā kumelīti, kā upes mētru, pelašķi, kaķpēdiņu, kā vīgriezi, dzelzeni, amoliņu, ugunspuķi, kā biškrēslīņu, ancīti, bārbeli, sveķeni, ceļmallapu, kā vērmeles, viršus, nātres, kā raspodīņu, zvēreni, trejkrāsu vijolīti, kā vaivariņu, gaiļbiksīti, – teicis jauneklis un, mīloto apskāvis, vaicājis: – Kā tu mani mīli?

– Mīlu tevi kā rakstus audumā. Kā Dieva zīmi, kā Laimas slotiņu, Māras līkloci, krustu, kā zvaigznīti, Saulīti, ugunskrustu, kā Pērkonu, Mēnesi, Jumi, Zalkti un Ūsiņu.

Kā mirklis pagājusi mīlestības nakts. Un rītausmā mīļotie lēmuši nešķirties, palikt kopā uz mūžu. Dalījuši savu pirmo un pēdējo azaidu – velnarutka sakni – un viens otra skavās nāves miegā iemiguši.

(„Kābeļu kalna Romeo un Jūlija”)

Rakstura īpašība: _____

Pamatojums: _____

Uzkāpis augšā, dārznieks redzēja vien plašu, zilu debesu lauku, pa kuru vējš dzenāja mākoņus, kuriem saule bija darinājusi zeltītas maliņas. Debesis bija kā debesis, tamdēļ dārznieks paraudzījās uz leju. Un tur, lejā, bija viņa gadiem koptais ābeļdārzs – izpostīts un nokaltis. Tik skumjš un lūdzošs tas izskatījās no augšas. Sajutis sirdssāpes par redzēto, dārznieks pa sudraba ābeles zariem nolaidās zemzemē. Tur bija tumšs un auksts – viņš redzēja aizlienam slieku un kurmīti pazūdam savā alā. Zeme bija kā zeme, tamdēļ dārznieks paraudzījās augšup. Un tur, augšā, bija viņa gadiem koptais ābeļu dārzs – izvandītām saknēm, sakņupis, itin kā lūgdamies uz ceļiem nokritis.

Dārznieka sirds iesāpējās vēl divtik. Nekur – ne debesīs, ne Zemzemē – nebija pasakā solīto brīnumu. Debesis bija debesis, un zeme bija zeme. Savu dārzu viņš bija pazaudējis.

(„Sudraba dārzs”)

Rakstura īpašība: _____

Pamatojums: _____

Viņš pieķērās saimniecei no visas savas suņa sirds. Gaidīja rītus, kad tā iztīrīja viņa acis no miegiem, noglaudīja galvu un teica vārdus, kurus viņš saprata: – Vislabākais suns pasaulē ir Perča.

Viņš gaidīja vakarus, kad viņa glāstīja tā muguru un stīvo pakaļkāju, kura aizvien biežāk neklausīja. Viņš gaidīja naktis, kad viņa ieaicināja savu sargu istabā un viņš varēja snaust uz lupatu deķīša gluži kā bērniņā Marijas mājā. Viņš gaidīja maltītes no viņas rokas un vēso akas ūdeni. Un rāmās pēcpusdienas, kad viņš sēdēja pie viņas kājām un bija miers virs zemes. Un, sagaidot viņu, viņš runāja gandrīz cilvēku valodā. Un viņa saprata Perču.

Dienas ritēja cita pēc citas. Karā aizgājušos neviens vairs negaidīja. Tikai Perča katru vakaru devās uz upes krastu. Ulubelē valdīja miers kā Dieva ausī. Viņš to sargāja, lai saimniekam būtu, kur atgriezties.

(„Marijas Perča”)

Rakstura īpašība: _____

Pamatojums: _____

Zemnieka dēls bija reti cītīgs skolnieks. Viņš ātri apguva rakstīšanu un rēķināšanu. Teju i neboksterējis, iemācījās tekoši lasīt. Ticis pie baznīcas ērģelēm, tūdaļ pēc atmiņas spēlēja un dziedāja, itin kā pats Dieviņš viņam to šūpulī būtu ielicis. Vāczemes kungs bija tik vēlīgs, ka pat atļāva zemnieka dēlam baznīcas korāļus spēlēt. Nekas zemnieka dēlam nebija par grūtu. Kur citi skolas bērni kurnēja un slinkoja, uz ceļiem zirņos sodu izciezdami, tur viņam skolas maizes un darbu allaž bija par maz.

Neviens nezināja zemnieka dēla sapni. Viņš gribēja uzcelt skolu – lielu un gaišu, kur vecāki savus bērnus sūtītu ar prieku un tie tecētu uz zinību pili palēkdamies.

(„Elkšņu Skolmeistars”)

Rakstura īpašība: _____

Pamatojums: _____

Jā, tā tad viņi devās ceļā un meklēja grāmatas. Jūs būsiet pārsteigti, kur tikai tās atradās. Meža atkritumu izgāztuvēs, pilsētas miskastēs, pagrabos sapelējušas un bēniņos peļu apgrauztas. Citreiz rūķiem tās izdevās paglābt, piemēram, tirgus gaņģos, kur nereti tās izmantoja ietinamā papīra vietā. Un kur tad vēl vecās lauku tualetes un krāsnis un pirtis ar grāmatu groziem iekuram.

Sākoties ziemai, rūķu ciemā bija sastiepti grāmatu kalni, un tad sākās jaukāks un mierīgāks laiks. Rūķi grāmatas atjaunoja, līmēja, spodrināja un brīvajos brīžos lasīja.

(„Ulubeles rūķu Ziemassvētki”)

Rakstura īpašība: _____

Pamatojums: _____
